

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

הרב יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת נח תשפ"ה

העלון השבועי

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

מלאך לכתחילה – מלאך בדיעבד

נבאר, הנה, ביד האדם שתי דרכים למדוד את עצמו ואת טיב מעשיו: (עיין מכתב מאליהו חלק ב' עמ' 74. ראש השנה ב' ימים, יום א' דינא קשיא – מודדים את האדם ביחס אל עצמו, יום ב' דינא רפא – מודדים את האדם כמה תורם לתכלית הבריאה בכללות).
א: ביחס לאמת המוחלטת, לשלמות האמתית.

ב: ביחס לזולת.

הנה, אנו בחרנו לתת לעצמנו אישור שאנו מן 'המלאכים', מפני שהציבור הכללי מעם ישראל הנמצא סביבנו ושאר יושבי תבל הם הרבה פחות טובים ממנו. במבט שכזה אנו מודדים עצמנו בדרך השנייה. מדדנו את עצמנו ביחס לזולת, ונחמה שכזו, אינה נחמה של אמת מוחלטת.

נשאל: תלמיד שהוציא במבחן ציון של שישים וחמש, כאשר שאר חבריו קיבלו ציון ארבעים, האם ראוי לו לרקוד ולשמח?

הנה, מצד אחד הוא קיבל את הציון הגבוה ביותר בכיתה, אך מצד שני בושה וחרפה, שישים וחמש?! ודאי שעליו עוד להשתפר – להקשיב בשיעורים, ולחזור למבחן בריצונות. אילו יטפח לעצמו על השכם ויגיד שהוא התלמיד המצטיין הרי שהוא חוגג בגן עדן של שוטים.

כדי להיות מוצלח אמתי צריך לקבל מאה אחוז, ולא להסתפק בציון הגבוה ביותר בכיתה.

לכן, אמנם אנו כמלאכים ביחס לעולם, אך אסור לנו ליהנות מציון של שישים וחמש, משום שכולם קבלו ארבעים. עלינו לשאוף לקבל ציון של מאה. עלינו להיות הטובים האמתיים. להיות 'מלאכים' של לכתחילה. שלמים באמת ולא באופן יחסי.

נוסיף לומר, שהסתכלות זו מצאנו בדברי חז"ל על נח. נאמר: 'נח איש צדיק תמים היה בדרתיו'. פירש רש"י: 'צדיק בדורותיו' – יש מרבנותו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר.

ויש שדורשים אותו לגנאי – הנה, אברהם אבינו חי בדור אנשי סדום ועמורה, שהיו רעים וחטאים מאוד לה'. כאשר ביקש הקב"ה לאבדם, אברהם עמד וביקש עליהם רחמים, ואילו נח לא עשה זאת. היה לו לבקש על דורו רחמים ולא ביקש.

על כן, זה שנאמר על נח שהיה צדיק בדורותיו אינו שבח אלא תוכחה, שכל צדקותו הייתה רק יחסית לדורו, אבל לעומת אברהם אבינו הוא אינו נחשב. בהתבוננות נוספת בדברי חז"ל אלו, נשים לב ששתי הדעות מסכימות על כך שנה יכול היה להיות צדיק יותר. אך ההבדל הוא, שהדעה הראשונה המשנה בעמ' 3

מתוך דברי החיזוק הנאמרים לרוב בחצרות בית ה':

"רבותי וחביבי היקרים, אנו צריכים לזכור היטב: כוחו ועוצמתו של עם ישראל מונח רק בשמירת התורה והמצוות. עשיו וישמעאל הם אלו שקבלו את הסכינים ואת הידיים. ישמעאל – 'ידו בכל יד כל בו'. עשיו – 'על הרבך תחיה'. אנו בני יעקב. הכוח שלנו – בפה.

הנביא ישעיה ממשיל את עם ישראל לתולעת באומרו: 'אֵל תִּירָא תוֹלַעַת יַעֲקֹב'. תולעת היא יצור קטן, חלש ורך, אך יש בפיה כוח גדול – היא יכולה להכות בפיה עץ ארו גדול וחזק, פעולה שקשה לעשות בחרב ובידיים.

התורה שלנו היא הנותנת לנו כוח להצליח בכל מלחמה. כשהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשיו. כשיש סכנה, כל אחד מכין את הנשק שברשותו. הנשק האמתי שלנו הוא תרי"ג המצוות. כשאנו שלמים במצוות אזי הטילים שאנו משגרים פוגעים בדיוק במטרה. החיילים שלנו בבחינת חמישה רודפים מאה, ומאה – רבבה. אנו נתחזק בתלמוד התורה, בגמילות חסדים, בכבוד הורים ובאהבת הזולת. רק כשנתחזק במצוות אלו ייפלו אויבינו תחתינו, נחיש גאולתנו, ובן דוד יבוא ויגאלנו!"

לא מעט אנו שומעים דברי חיזוק והתעוררות שכאלו בחלל בתי המדרש אשר ממלאים אותם בני תורה מובהקים: אכן, אלו דברים מעוררים!

אמנם לא מעט יכולה לעלות ולצוף בתוכנו שאלה מתבקשת ונדרשת: ברור הדבר ללא כל ספק שצריך להתחזק בתורה ולהשתדל לעשות עוד ועוד מעשים טובים.

ברם, מי שצריך באמת להשתפר הם אלו שאינם עושים כלום. אלו ברחובות, שרחוקים לגמרי מתורת ישראל. הם אלו שמחזקים את הסיטרא אחרא וגורמים לנזקים בעולם, אותם צריך לעורר. להם צריך לומר דברי חיזוק כדי שיישפרו את המעשים והמידות.

אם כן, דברי ההתעוררות והחיזוק היו מושלמים יותר, אילו היו נאמרים בחוצות העיר בין היושבי קרנות, ולא בהיכל הישיבה ובבתי הכנסת לציבור שמשתדל במיטב כוחו לעשות את רצון ה'.

אכן, נוכל להסכים עם מחשבה זו. אמנם, על אף הזכות הגדולה שיש לכל יהודי שומר תורה ומצוות בקיום תכלית החיים, עדיין אין אחד שהוא בעל פטור מהתחזקות בעבודת ה'.

נפרט מעט. הנה, אין כל ספק שכל יהודי שתורתו אומנתו ולכל הפחות קובע עיתים לתורה ומשאו ומתנו באמונה, היו בחינת 'מלאך' והוא מן נמנה על יחיד הסגולה מיושבי תבל, המקיימים את העולם כולו. אולם, יש לדעת שיש שני סוגי מלאכים: א. 'מלאך לכתחילה' ב. 'מלאך בדיעבד'.

הרב אלון בן שבת

שאלה

האם מותר להשתמש בשבת בספריי דאודורנט העשוי למנוע זיעה?

תשובה

כתב הרמ"א בסימן תרנח ס"א: אסור ליתן האתרוג על הבגד ביום טוב, דמוליד ריחא, ומבואר מדבריו דאף שאין כוונתו בהנחת האתרוג על הבגד להוליד ריח בכל זאת יש לאסור כיון דסוף סוף נוח לו שנוליד ריח טוב בבגד. ומקורו מהרוקח (ס"ס רכ) וכ"כ מהרי"ל.

וראיתי בספר הליכות שבת (ח"א פרק כו אות ט) שכתב דאם יש בדאודורנט ריח טוב, נמצא שאפילו אם יתני על בשרו, עדיין יעבור ריח טוב לבגד, ונוח לו בדבר הזה, וכיון שהרמ"א אסר בזה לכן אין להקל בזה אלא במקום צורך גדול ע"ש.

והנה מה שהיקל במקום צורך הוא כמו שכתב המשנה ברורה ס"ק ז דכיון שיש מקילין בזה (נביאם לקמן) אפשר לסמוך עליהם במקום צורך.

ולענ"ד יש להתיר זאת בפשיטות, וכפי שיתבאר מדברי הפוסקים לקמן.

ראשית, דין מוליד ריח אין איסורו ברור, דבגמרא ביצה כב: רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי ביו"ט אסור, מ"ט דקא מוליד ריחא. ופירש רש"י לכפות כוס מבושם על שיראים של מלבוש להכניס בהם ריח הבושם שבכוס אסור, שמוליד ריח בבגדים, ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה.

והבית יוסף בסימן תקיא הביא מימרא זו ושכן נקט המגיד משנה (בפ"ד מהלכות יו"ט ה"ו) בדעת הרמב"ם. אולם בספר ראשון לציון למהר"ן בן עטר (ביצה כב:) חלק על דברי הרב המגיד בדעת הרמב"ם (וכ"כ הלחם משנה בדעת הרמב"ם) ושכן דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו מימרא זאת, ואם יש להורות כג' עמודי הוראה להתיר בזה, אלא שהעולם הורו כדעת מרן שנמשך בזה אחר דברי ה"ה בדעת הרמב"ם, ואין להורות היתר בזה, אלא דכל דאיכא צד ספק בדבר מקילין בכל גוונא, עכת"ד.

וגדולה מזו כתב בספר נווה שלום שולאל (סימן ג דקכ"ה ע"ד) דמרן בשולחן ערוך השמיט מימרא זו, משום שהשמיטה הרי"ף הרא"ש והרמב"ם וכוותיהו נקטינן בכל מילי, ע"ש.

נמצא דעצם האיסור להוליד ריח אינו ברור כלל וכנ"ל.

והנה כתב הט"ז ס"ס תקיא דראה בקצת קהילות ששופכים ביו"ט שמן של ריח טוב לתוך המים של נט"י לכהנים העולים לדוכן, ואיסורא קעבדי, שמולידים ריחא במים, ואפילו אם שופכים הריח טוב מערב יו"ט יש לאסור, דמ"מ מולידים ריח ביו"ט על ידי הכהנים וניחא להו בהכי, ומתכוונים לכך, ע"כ יש להמנע מלעשות כן. ע"כ.

אולם בשו"ת חכם צבי סימן צב חלק ע"ד הט"ז דהא אמרינן (ביצה לג:) בעצי בשמים מוללו ומריח בו, קוטמו ומריח בו, ופרש"י בין אצבעותיו, ועל כרחך דאין שייך איסור הולדת ריח בבשר האדם, וכ"כ האליה רבה (סימן קכח סק"ח) וכ"כ הגת ורדים (או"ח כלל ג סימן מז) מטעמא דאין הריח מתקיים בבשר האדם, דהויעה מעבירתו.

המשן בעמ' 3

הלכה למעשה

הרב יצחק אלון

שכר רכב והרכב התקלקל באמצע הדרך האם משלם דמי שכירות?

ראובן יש לו רכב והוא משכיר אותו מידי פעם לאברכים ובזה הוא מכסה את הוצאותיו, והנה בחול המועד סוכות הוא השכיר את הרכב לשמעון ומשפחתו שרצו לטייל באיזור בני ברק, והנה כששמעון הגיע קרוב לגבעת שמואל הרכב החל להשמיע רעשים מוזרים וכששמעון נכנס לפאתי בני ברק הרכב עצר לגמרי, ושהזמינו מוסכניק הוא אמר שנהרס רכיב חיוני והרכב הושבת לגמרי. ישנם הרבה טענות בין המשכיר לשוכר אבל אנו נתמקד בנקודה אחת, שמעון אמנם לא הגיע ליעדו אבל הוא נמצא באיזור בני ברק קרוב למקום בו הוא היה צריך להגיע, והשאלה היא האם הוא צריך לשלם שכירות על הרכב או לא.

תשובה: ברמת העיקרון אי אפשר להמשיך בטיול במצב כזה ולכן אם ניתן להשיג רכב חליפי שיביא את הנוסעים למחוז חפצם, והמחיר יהיה כפי היתרה ממחיר השכירות ששולם לראשון - כך יש לנהוג. אבל אם המחיר יקר יותר בצורה משמעותית ביותר אין חובה לשלם על חצי הדרך.

נימוקים: במסכת בבא מציעא (ע"ט.) נכתב: "אמר רבה בר רב הונא אמר רב: השוכר את החמור לרכוב עליה, ומתה לו בחצי הדרך - נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומות (רש"י - כיוון שהשכיר לו חמור כחוש). היכי דמי? אי דשכיח לאגורי (לשכור חמור להשלמת הדרך) - תרעומות מאי עבדתיה? אי דלא שכיח לאגורי - אגרא בעי למיתב ליה! (הרי לא הועיל לו כלום!) - לעולם דלא שכיח לאגורי, ומשום דאמר ליה: אילו בעית למיתי עד הכא - לאו אגרא בעית למיתב?"

שיטת התוספות - יש לשוכר הנאה.

התוספות (ד"ה אילו) התקשו בסברת הגמרא: מה בכך שנהנה והגיע לחצי הדרך, אבל סוף סוף עיקר כוונתו של השוכר היתה להגיע למחוז חפצו? והתוספות מתרצים שני תירוצים: "וי"ל דהא דקאמר לעולם דלא שכיח לאגורי היינו לפי אותן דמים שהשכיר מזה **אבל בטפי פורתא** ימצא להשכיר והרי נהנה במה שבא עד כאן לכן נותן לו חצי שכרו ואין צריך לפחות המשכיר משכרו מה שזה נותן עתה יותר מעט מכאן ואילך כיון דהוא אנוס. אי נמי כגון שיוכל למכור סחורתו במקום שמת החמור וירויח בה ויש סוחרים הרבה שאין מביאין סחורתן אלא עד כאן לכן יתן חצי שכרו."

לפי התירוצ הראשון בתוספות השוכר יכול למצוא חמור חילופי שיביאו למקום חפצו אך החמור החילופי יהיה קצת יותר יקר, ולכן על השוכר לשלם על הנאתו ולספוג את ההתייקרות המועטה (כי המשכיר אנוס בזה שהחמור מת). לפי התירוצ השני השוכר נהנה בכך שהוא יכול למכור את סחורתו במקום אליו הגיע ורבים נוהגים למכור את הסחורה באותו המקום ולכן יש לשוכר הנאה ועליו לשלם עליה.

הנתיבות המשפט (סימן שי סק"א) כותב שאם הבעיה היתה ידועה למשכיר מראש - אין חובה לשלם דבר, כיוון שמדובר במקח טעות: "נראה דוקא כשחלתה אחר שבאה לרשותו, אבל לכתחילה אם יש לו חמורים רבים אינו יכול ליתן לו חמור חולה או נשתטית".

שיטת הרמב"ם - השוכר חייב לשלם אפילו ללא הנאה.

הרמב"ם (שכירות פרק ה הלכה ב) כתב: "ואם אין בדמיה לא ליקח ולא

המשן בעמ' 4

וביביע אומר חלק ו סימן לו אות ד הוסיף בזה דאף אם נחא ליה שהריח יקלט בגופו, מכל מקום הו"ל פסיק רישיה בתרי דרבנן, חדא, איסור מוליד ריח מדרבנן, ועוד שאינו עשוי להתקיים, ודעת כמה אחרונים להתיר בזה וכמ"כ בשו"ת קרן לדוד סימן לח ובשו"ת מהר"מ בריסק סימן נט ודלא כהגר"ז סימן שלו ס"א דאוסר לגרור כלים גדולים מאוד על גבי קרקע אף דהוי פס"ר בתרי דרבנן, דחופר כלאחר יד, וגם מקלקל קרקעית הבית, וגם הוי מלאכה שאצל"ג ע"ש.

וע"ש שהביא מהאחרונים כמה וכמה ראיות מהש"ס להתיר בזה.

ושם באות ו הביא מספר יהושע (פסקים סימן שצב) שכתב דיש לאסור מטעם שהכהנים מסתפגים במגבת אחר הנטילה ומולידים ריח בבגדים.

וכונתו עפ"ד הרוקח ומהרי"ל שהבאתי בתחילת דברי לאסור להניח אתרוג על הבגד משום דמוליד ריח ואע"פ דאינו מכוון.

אולם מההר"ש ביש"ש (פ"ב ביצה סימן לד) חלק על מהרי"ל בזה ומדייק מהאור זרוע להתיר במוליד ריחא כשאנו מוכווין (אף דניחא ליה) וכ"כ מהרש"ק בתפארת שמואל (ספ"ב דביצה) וכ"כ הפר"ח בליקוטים סימן תקיא ובניירות שמשון סימן תרנח ובשער המלך פ"ד מהלכות יו"ט ה"ו בדעת הרמב"ן והר"ן, ועל פי דברי הראשון לציון שהבאתי שיש להקל באיסור מוליד ריח כל שיש ספק נוסף נמצא דיש להקל בפשיטות בהולדת ריח בבגד כל שאינו מתכוין, וכל שכן אם הוא מוליד ריח בבשר האדם ואחר כך עובר לבגד. (וראה משנה ברורה סימן שכא ס"ק כה שכתב דמשמע בט"ז שחזר בו והסכים למהרש"ל דכל שאינו מכוין יש להתיר בזה).

וכ"כ הבית דוד סימן רצג שנוהגים בבית הכנסת בשבת שיש בו שמחה של חתן או אבי הבן שנותנים מי ורדים על ידי הקרואים, וכן נוהגים בשמחת תורה שמולפים מי ורדים על פניהם וממילא יורדים על בגדיהם, שכיון שאינו מתכוין להוליד ריחא מותר, ושכן נהגו בארם צובא. ע"ש.

ובמסקנתו באות ח העלה ביביע אומר דמותר לתת מי ורדים ושאר מי בשם על פניו וידיו בשבת ויו"ט וכדעת רוב האחרונים והוסיף להקל שם גם בשער הראש או הזקן ע"ש.

הלכך למסקנה:

יש להתיר בפשיטות להתני ספריי דאודורנט על בשרו להעביר ריח הזיעה ואף אם אחר שילבש הבגד יעבור ריח טוב בבגד ונוח לו בזה, יש להתיר וכנ"ל.

בברכה
אלון בן שבת

שדורשת לשבח, מביטה על המציאות העכשווית - נח היה ביחס לדורו צדיק. אף על פי שאילו היה בדורו של אברהם במצב הזה לא היה נחשב כלום, מכל מקום 'היום' מגיעה לו מחמאה, 'היום' הוא הכי טוב.

ואילו הדעה שדורשת לגנאי מביטה על נח ביחס לאמת. כיוון שהיה בכוחו של נח להיות צדיק יותר, כמו שייכול היה להיות אילו היה בדורו של אברהם, שאז היה נעשה צדיק יותר, יש עליו עדיין תביעה. ואין לשבח אותו. אדם שלא מיעה את כל כוחותיו זהו גנאי אין מגיע לו שבח, למרות כל התירושים שברשותו.

על כן נסכים כי ראוי להיות 'מלאך לכתחילה', ולכן גם אנו צריכים לשמוע דברי מוסר וחיוזוק על אף שאנו הטובים ביותר.

אחר הדברים האלה נוכל להוסיף פרפרת מתוקה על דברי חז"ל המתייחסים לנח.

נשאל, מדוע יש מי שדן את נח לגנאי כאשר אפשר לדון אותו לשבח, הרי חז"ל מלמדים אותנו תדיר כי עלינו לדון את האדם לכף זכות, ובמיוחד שהתורה מציינת במפורש שינה איש צדיק תמים?

אלא נוכל לבאר דבר נפלא, שיסייע בידנו לצעוד מעלה בעבודת ה'.

הנה, בגמרא (סנהדרין קח). מוזכר שהדעה הדורשת לשבח, היא מדברי ריש לקיש, ואילו הדעה הדורשת לגנאי, אלו דברי רבו - ר' יוחנן. נתון זה מלמדנו דבר גדול ומיוחד, מה הביא את כל אחד לומר את דבריו.

הנה, ר' יוחנן מעת היותו צעיר בימים היה צדיק גדול (בגמ' יומא פב: בטרם נולד, אמר עליו רבי את הפסוק: "בטרם אצרך בבטן ידעתך"), וכאשר גדל ודאי שהיה טוב יותר מאחרים.

מעתה, בכדי שיהיה לר' יוחנן את הדחף לעלות עוד כלפי מעלה, היה אסור לו להביט בדרך השנייה "אני טוב יותר מכולם, זהו שבח עבורי". אילו היה חושב כך לא היה מתקדם. לכן דרש מעצמו תמיד "אני טוב, אבל אני צריך להיות עוד יותר טוב! אם אני טוב רק באופן יחסי, זהו גנאי".

אם כן, הדרשה לגנאי שדרש על נח, הייתה לתועלת עצומה בכדי להצליח בעבודת ה' שלו. הדרשה שדרש את נח לגנאי היא בכדי להתעלות עוד יותר. אסור להיות צדיק ביחס אל אנשים אחרים, אלא צריך להיות צדיק מוחלט ביחס אל האמת.

לעומתו, חייו של ריש לקיש לא היו תמיד 'זוהרים' ברוחניות, שהרי כידוע, היה ראש השודדים (רש"י בבא מציעא פד. ד"ה רבי קרו לי). אלא שבעקבות ר' יוחנן זכה לחזור בתשובה וללמוד תורה.

אילו ריש לקיש היה מביט על עצמו כר' יוחנן רבו, היה נכנס לעצבות. "כמה אני רחוק ממה שהייתי יכול להיות באמת". היה עליו לבכות על כל הזמן שחלף מבלי שעסק בתורה ובעבודת ה'. לכן, בכדי להתעלות ולשמור על השמחה, היה עליו להתבונן תמיד מהיכן הגיע ומה דרגתו היום. בכך שחשב מה היה קורה אילו היה נשאר עם חבריו השודדים בעבר, קיבל כח להמשיך בדרכו בהווה. הדרגה הרוחנית שהגיע אליה ביחס לחבריו הינה שבח גדול, למרות הזמן שחלף בחייו ללא תלמוד תורה. לכן הדרשה לישבח' על נח הייתה לו לתועלת.

גם אנו כיום יכולים להשתמש בשתי דרשות אלו, בכדי לסייע בידנו להתקדם בעבודת ה'.

שתי הדרכים שהזכרנו הינן הכרחיות ונצרכות. נהג בחכמה ונבחר בכל עת בדרך המתאימה ביותר.

לפעמים אדם מדוכדך ואומר לעצמו: "לא עשיתי היום כלום. לא התפללתי בכוונה, לא למדתי". באמצעות מחשבות אלו הוא עומד להיכנס ל'בוץ העצבות'. כאן עליו לעורר את עצמו לדרוש את נח לשבח. עליו לחשוב: "רגע, יש לי זכות בכלל שנכנסתי לבית הכנסת. יש אנשים שלא זוכים אף לזה, על כן, אפילו שחלמתי בתפילה, ברוך ה', היום, אני הרבה יותר טוב מאחרים".

לעומת זאת בימים טובים יותר, כשהוא מרוצה מעצמו ודורש לבקש הנחות - פחות לדקדק במצוות ובמעשים טובים, וחושב: "אני עייף, אתמול עשיתי די והותר, היום אין לי כח להתאמץ בקיום המצוות, גם כך אני טוב יותר מהרבה אנשים". ברגעים אלו עליו לראות מול עיניו סימן אוהרה בולט, לנער את מחשבותיו ולהובילם בדרך הראשונה לדרוש את נח לגנאי. "הלו, התעורר! כמה אתה מתפאר? הרי ביחס לאמת המוחלטת יש לך הרבה מה לשפר, מה לך נרדם, קום, תתחיל לעבוד".

אכן, בכל זמן, לכל אדם יש עוד הרבה מקום להתקדם ולהשתפר - יהי רצון שנוכה למצות את הכוחות הנמצאים בנו בעבודת ה', אמן!

מטרות העמידה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

לשכור נותן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת" מלשוננו של הרמב"ם משמע שלא חילק את חילוקי התוספות בין מקרה בו ניתן לשכור חמור חילופי או לא, אלא תמיד מוטל על השוכר לשלם עבור חצי הדרך. אמנם דבריו מוקשים שכן לא זה היה רצונו של השוכר וכפי שהקשה התוספות?

באבן האזל (השטטות ומילואים הלכה ג) הסביר את שיטת הרמב"ם, ששכירות עניינה קניין של ההשתמשות. ולכן, אם היתה השתמשות צריך לשלם עליה, וכמו בקניין רגיל אם לא נוכיח שהיה מקח טעות, חייבים לשלם וכן המקרה שלפנינו ישנה חובה לשלם על ההשתמשות שנעשתה.

שיטת הטור - שיטה אמצעית

הטור (חושן משפט סימן שי אות ב) סובר לכאורה כשיטה אמצעית: " ... נראה שצריך ליתן לו שכר חצי הדרך אפילו אם אינו מוצא לשכור בכאן אלא ביוקר", כלומר, חובת התשלום קיימת רק אם מוצא לשכור ביוקר, אבל אם לא מוצא בכלל אפשרות לשכור - אינו חייב לשלם אף על חצי הדרך שהלך.

והנה השולחן ערוך חושן משפט (סימן שי סעיף ב) פסק כמו הרמב"ם, והרמ"א פסק כמו הטור או התירוצ' השני בתוספות: ".... ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור, נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעומת". ... הגה: ... והוא דאמרינן דנותן לו שכרו מחצי הדרך, היינו שיכול למכור סחורתו שם או שיכול לשכור חמור אחר עד מקום שרוצה לילך, אבל בלאו הכי אינו נותן לו כלום משכרו, דהא לא מהני ליה מיד".

נראה לומר, שאין הכרח שיש מחלוקת בין השולחן ערוך והרמ"א ואולי הרמ"א מסביר את דברי השו"ע כפי שיטת התוספות. (ראו פתחי חושן שכירות פרק ג סעי' יא והערה לג שהכריע כך להלכה וראו הדיון בהערה שם מה נקרה יוקר).

אשר על כן נראה להלכה לומר שבמקרה של טיול נראה שאין לשוכר שום תועלת בהגעתו לאמצע הכביש ולא ניתן כלל לטייל באופן כזה. ולכן אם ניתן להשיג רכב חליפי שיביא את הנוסעים למחוז חפצם, והמחיר יהיה כפי היתרה ממחיר השכירות ששולם לראשון - כך יש לנהוג, אבל אם המחיר יקר יותר בצורה משמעותית ביותר אין חובה לשלם על חצי הדרך. בדרך כלל להזמין מונית להמשיך הדרך וכן לדרך חזור יעלה הרבה יותר מכל מחיר השכירות וכן להשיג שכירות של חברה מסודרת יעלה יותר מכל השכירות שנקבעה בין הצדדים.

בברכה יגאל אלון

שירי המאה ה-17

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי שלום שבזי

רבי שלום שבזי, המכונה גם אבא שלום שבזי. היה מגדולי החכמים והמשוררים של יהדות תימן. נולד בשנת ה'שע"ט ביישוב נג'ד אל-וליד שליד תעז שבתימן לאביו יוסף. כשעבר ליישוב שבז נוסף לו הכינוי "אל שבזי".

שירתו: מעטים הם המשוררים הקדומים שמילות שיריהם חקוקים בסלע הזכרון מאות שנים, מימי חיותם עד יומנו אנו ממש. מילים שנתקבלו והולחנו בכל תפוצות ישראל, דתיים וחרדים ושאנים. אחד השירים המפורסמים ביותר הוא השיר "אם ננעלו דלתות נדיבים", שזכה להמון לחנים וביצועים משלל זמרים ופייטנים מכל פלחי האוכלוסיה. שיר זה מעמיד את הביטחון המלא בתמיכתו של הקב"ה בכל שעה, לעומת האדם, בו לא ניתן לבטוח באופן מוחלט. וכמאמר דוד המלך בתהילים: קית, ט: טוב לחסות בַּיְיָ מִבְּטָח בַּנְּדִיבִים. וממשיך בבית הראשון בשיר על גדולתו יתברך ומלאכיו ושרפיו ומשרתיו וכו', וכמו שהבאנו כאן בהמשך.

כך גם מרבית שירי הרב שבזי הם בעיקר שירי כיסופים וערגה המבטאים את הקשר הנצחי שבין עם ישראל והקב"ה, ומיעוטם שירי חידות בתורה לידידיו הרבנים, ושירי פולמוס ושעשוע. בכולם חבויים רמזים או מוסר השכל. בדומה לחכמי ומשוררי ספרד בעידן תור הזהב, גם שירתו מתאפיינת במשקל שירת ספרד. שירתו הושפעה מתורת הקבלה ולרבים משיריו יש גוון מסתורי וסמלי.

תורתו: תורתו של הרב שבזי, המתבטאת בעיקר בחיבורו "חמדת ימים", הייתה בעיקר מדרשית, ובדומה לחכמי תימן שקדמו לו אך נוספה ביתר שאת התפיסה הקבלית. הרב שבזי חיבר גם פירוש הלכתי על הלכות שחיטה לרמב"ם, וספרי סגולות, דוגמת ספר "המרגלית". קיים גם תכלאל - כתב יד, המיוחס לרבי שלום שבזי (ניתן לצפייה באתר הספרייה הלאומית).

ביטוי להערכה הגדולה שלה זכה בכל מחוזות תימן, נמצא בדבריו של הרב שמואל בן יוסף עדני מחכמי העיר עדן שבדרום תימן שהכתיר את רבי שלום שבזי כ"גדול הדורות" בספרו "נחלת יוסף" ז"ל: עוד נוסף להתפלא על המשורר האביר אשר הופיע בעיר צנעא הגדולה זה כשלוש מאות שנה, אחרון בזמן וגדול המעלה, הוא הרב הגדול בענקים כמו"ר שלום שבזי זצ"ל לחיי העולם הבא. הוא האיש אשר בחר בו ה', הבקי בכל סתרי התורה, וכל עומק הלכה חמורה, אשר לא יאומן כי יסופר כי איש פרטי אשר חייו קצובים, יחבר כ"כ שירים ויותר חיבורים, ישתוממו הרעיונים ויתמהו הנבונים איך וכמה כחו גדול זה הרב גדול הדורות, כי הרב הנאור הזה חיבר כשלושת אלפים שירים נאים ופיוטים נחמדים ויקרים, וכל עינים יחזוהו איך ועד כמה רוחב ליבו ועומק בינתו ברזי הסתרים, ואם תעמיק ותבין בשירותיו תראה מה רבה ענוותנותו כהלל הזקן ראש הציבורים, כי זה שר שלום האיש יותר עניו מכל אדם כמעט כמשה רבנו ע"ה מבחר כל היצורים.

כלל הנראה נפטר בט' שבט או ב' שבט, לפי חלק מהמסורות בערב שבת, ונקבר בעיר תעז. מסורת תימן מספרת שבאותו היום בו נפטר, נולד הרב שלום שרעבי. בשנת ה'תשס"ח שיקם ארגון אהלי צדיקים את המצבה על קברו. בסמוך נמצא מקווה מים עם בית כנסת וספר תורה מכתב ידו. קברו של הרב שבזי, בעיר תעז, נתקדש גם אצל היהודים וגם אצל התימנים המוסלמים אשר דמותו נתפסת בעיניהם כדמות מופלאה של איש מופת בעל השגות על אנושיות ומחולל ניסים. השכונה המפורסמת ביותר הקרויה על שמו היא שכונת שבזי בדרום תל אביב, הסמוכה לכרם התימנים ונווה צדק.

אם ננעלו דלתות נדיבים דלתות קרובים לא ננעלו. אל חי מרומם על קרובים בָּלֵם בְּרוּחוֹ יַעֲלֶה.

כי הם אֵלֵי בָּסָא קְרוּבִים יוֹדוּ שְׁמוֹ וַיִּהְיֶה לָּהֶם חַיִּית שְׁהֵם רָצוּא וְשָׁבִים מִיּוֹם בְּרִיאָה נִבְלָלוּ.

גִּלְגָּל וְאוֹפֶן רוֹעִשִׁים, מוֹדִים שְׁמוֹ וּמִקְדָּשִׁים מִיּוֹם בְּבוֹדוֹ לֹבְשִׁים,

וּבִשְׁשׁ כְּנָפִים סְבִיבִים עָפִים. בְּעֵת יִתְגַּלְגֵּל